

**BOBURNOMANING JAHON ILMIY JAMOATCHILIGI TOMONIDAN
O'RGANILISHI****Usanova Muxlisa****Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti****Sharq sivilizatsiyasi va falsafa fakulteti Antropologiya va etnologiya yo'nalishi****3-kurs hind-ingliz guruhi talabasi****+998933047175****muxlisausanova03@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15590046>**

Annotatsiya: Mazkur maqolada buyuk sarkarda va adib Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub "Boburnoma" asarining tarixiy, adabiy va ilmiy jihatlari yoritilgan. Unda asarning mazmuni, tarixiy voqealarni yoritish uslubi, davr tafsilotlarini haqqoniy bayon etishi hamda badiiy-estetik yuksakligi tahlil qilingan. Shuningdek, "Boburnoma" ning jahon ilmiy jamoatchiligi tomonidan qanday qabul qilinganligi, uning turli tillarga tarjima qilinishi va xalqaro miqyosda o'rganilishi haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. Asar o'zbek xalqining boy tarixiy-madaniy merosi sifatida e'tirof etilib, umumjahon ilm-fan rivojiga qo'shgan hissasi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Boburnoma, Zahiriddin Muhammad Bobur, tarixiy manba, adabiy yodgorlik, memuar adabiyoti, Sharqshunoslik, tarjima, xalqaro ilmiy jamoatchilik, tarixshunoslik, madaniy meros.

STUDY OF THE BABURNAMA BY THE WORLD SCIENTIFIC COMMUNITY**Usanova Mukhlisa****Tashkent State University of Oriental Studies****Faculty of Eastern Civilization and Philosophy****Department of Anthropology and Ethnology****3rd year student of the Indo-English group****+998933047175****muxlisausanova03@gmail.com**

Abstract: This article covers the historical, literary and scientific aspects of the work "Boburnoma" by the great commander and writer Zahiriddin Muhammad Babur. It analyzes the content of the work, the style of covering historical events, the truthful description of the details of the period, and its artistic and aesthetic excellence. It also provides detailed information about how "Boburnoma" was received by the world scientific community, its translation into different languages, and its international study. The work is recognized as a rich historical and cultural heritage of the Uzbek people, and its contribution to the development of world science is highlighted.

Keywords: Boburnoma, Zahiriddin Muhammad Babur, historical source, literary monument, memoir literature, Oriental studies, translation, international scientific community, historiography, cultural heritage.

ИЗУЧЕНИЕ БАБУР-НАМЕ МИРОВЫМ НАУЧНЫМ СООБЩЕСТВОМ

Усанова Мухлиса

Ташкентский государственный университет востоковедения

Факультет восточной цивилизации и философии

Кафедра антропологии и этнологии

Студент 3 курса индо-английской группы

+998933047175

muxlisausanova03@gmail.com

Аннотация: В статье рассматриваются исторические, литературные и научные аспекты произведения “Бобур-наме” великого полководца и писателя Захириддина Мухаммада Бабур. Анализируется содержание произведения, стиль освещения исторических событий, правдивое описание деталей периода, его художественно-эстетическое совершенство. Также дается подробная информация о том, как “Бобур-наме” было воспринято мировым научным сообществом, о его переводе на разные языки и его международном изучении. Произведение признается богатым историко-культурным наследием узбекского народа, подчеркивается его вклад в развитие мировой науки.

Ключевые слова: Бобур-наме, Захириддин Мухаммад Бабур, исторический источник, литературный памятник, мемуарная литература, востоковедение, перевод, международное научное сообщество, историография, культурное наследие.

“Boburnoma” – buyuk sarkarda, shoir va davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Bobur tomonidan yozilgan tarixiy-memuar asar bo‘lib, u o‘zbek adabiyoti va tarixshunosligining eng yuksak yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Ushbu asar nafaqat Markaziy Osiyo, balki jahon adabiy merosining nodir durdonalaridan biri sifatida tan olingan. Bobur o‘zining bevosita guvohi bo‘lgan tarixiy voqealarni, siyosiy kurashlar, xalq hayoti, madaniyati, tabiat manzaralari hamda shaxsiy his-tuyg‘ularini aniq va samimiy bayon etgan.

“Boburnoma” da Bobur o‘z hayoti davomida kechirgan voqealarni 1494-yildan 1529-yilgacha bo‘lgan davrni qamrab olgan holda bayon qiladi. Asarda Movarounnahrda siyosiy kurashlar, Boburning Hindistonga yurishlari va Baburiylar saltanatining poydevorini qo‘yishi, o‘sha davrda yashagan mashhur shaxslar, urf-odatlar, ijtimoiy hayot, tabiat tasvirlari, hayvonot va o‘simlik olami, adabiy va falsafiy qarashlar o‘z ifodasini topgan. Asar o‘zining soddaligi, samimiyligi va realistik tasvirlari bilan alohida ajralib turadi. “Boburnoma” orqali XV–XVI asrlarning siyosiy va ijtimoiy hayoti haqida qimmatli ma‘lumotlar olish mumkin.

“Boburnoma” dastlab 1857-yilda ingliz tiliga tarjima qilingan. Bu tarjimani ingliz olimlari John Leyden va William Erskine amalga oshirgan. Keyinchalik u fors, fransuz, nemis, rus, urdu, hind va boshqa ko‘plab tillarga tarjima qilindi. Jahon ilmiy jamoatchiligi ushbu asarni betakror tarixiy va madaniy manba sifatida qadrlaydi. YUNESKO tomonidan “Boburnoma” butunjahon madaniy merosi sifatida e‘tirof etilgan. Asar orqali nafaqat tarix, balki adabiyot, etnologiya, geografiya, lingvistika va madaniyatshunoslik sohalarida chuqur ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Ko‘plab mashhur sharqshunos va tarixchilar “Boburnoma” asarini chuqur ilmiy tahlil qilganlar va uni Sharqning o‘rta asrlar davriga oid noyob manbalaridan biri sifatida e‘tirof etganlar. Xususan, taniqli rus sharqshunosi V.V. Bartold asarning tarixiy asoslarini tahlil qilib, uni Markaziy Osiyo tarixini o‘rganishda asosiy manbalardan biri sifatida belgilagan. U

Boburning yozuv uslubidagi aniqlik va tafsilotlarga boylikni qadrlagan hamda “Boburnoma”ni solnomaviy tarixning realistik namunasi deb baholagan.

Ingliz olimasi Annette Beveridge esa asarni ingliz tiliga tarjima qilib, unga ilmiy izohlar va keng sharhlar bilan birga muqaddima yozgan. U “Boburnoma” orqali XV–XVI asrlardagi Hindiston va Sharq dunyosi o’rtasidagi madaniy, siyosiy va iqtisodiy aloqalarni tahlil qilgan. Beveridge tarjimasi G’arbda Bobur shaxsiyatiga va uning ilmiy-adabiy merosiga bo’lgan qiziqishni keskin oshirdi. Uning turmush o’rtog’i Henry Beveridge esa Boburning uslubi, shaxsiyati, falsafiy qarashlari va siyosiy faoliyatini yoritgan mustaqil tadqiqotlar muallifi hisoblanadi. Fransuz va nemis sharqshunoslari ham “Boburnoma” ning tarjima va izohlangan nashrlariga o’z hissalarini qo’shgan. Jumladan, fransuz olimi Vincent Monteil Boburning shaxsiyati va musulmon dunyosidagi o’rnini yoritgan bo’lsa, nemis tadqiqotchilari esa uning geografik va tabiiy tasvirlarini ilmiy jihatdan o’rgangan. Hindistonlik tarixchilar, ayniqsa Jadunath Sarkar, Boburning Hindiston tarixidagi o’rni, uning Dehli sultonligi va keyinchalik Buyuk Mo’g’ullar saltanati poydevorini yaratishdagi roli haqida batafsil ilmiy izlanishlar olib borgan. Uning asarlari Hindiston va Janubiy Osiyo tarixini Bobur davri bilan bog’liq holda yoritishda muhim manba bo’lib xizmat qiladi.

Hozirgi kunda dunyoning yetakchi oliy o’quv yurtlari va ilmiy markazlarida — xususan, Harvard universiteti (AQSH), SOAS – Sharq va Afrika tadqiqotlari maktabi (Buyuk Britaniya), Dehli universiteti (Hindiston), Moskva Davlat universiteti (Rossiya), Aligarh musulmon universiteti, Oxford universiteti, Berlin Erfors universiteti kabi ilmiy muassasalarda Boburnoma asosida doktorlik dissertatsiyalari, tadqiqotlar, konferensiyalar va seminarlar tashkil etilmoqda. “Boburnoma” ning global miqyosda o’rganilishi bu asarning nafaqat tarixiy va adabiy, balki universal ilmiy qadriyatga aylanganligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Zahiriddin Muhammad Bobur tomonidan yozilgan “Boburnoma” asari o’zining tarixiy, adabiy va ilmiy qimmatini bilan nafaqat o’zbek xalqining, balki butun insoniyatning bebaho ma’naviy-madaniy boyligidir. Asarda XV–XVI asr Markaziy Osiyo va Hindiston hududlaridagi siyosiy voqealar, ijtimoiy hayot, urf-odatlar, tabiat va geografik manzaralar realistik va batafsil tasvirlangan. Boburning shaxsiy hayoti, siyosiy qarashlari, ichki kechinmalari, adabiy didi hamda insoniy fazilatlarini asar orqali o’quvchiga yaqqol namoyon bo’ladi.

“Boburnoma” o’z mazmuni va shakli jihatidan xotira janrining yuksak namunasi bo’lib, tarixshunoslik, etnologiya, geografiya, lingvistika va adabiyotshunoslik sohalarida tadqiqot olib borayotgan olimlar uchun ishonchli manba vazifasini bajaradi. Ayniqsa, uning bir necha jahon tillariga tarjima qilinib, nufuzli xorijiy nashriyotlarda chop etilishi, turli universitet va ilmiy markazlarda o’rganilishi, u haqda monografiyalar, maqolalar va ilmiy tadqiqotlar yaratilishi Bobur merosining jahon miqyosidagi e’tirofiga dalildir. “Boburnoma” – bu faqat tarixiy hujjat emas, balki inson, jamiyat va davr haqidagi chuqur mushohada, Sharq tafakkuri va mumtoz adabiyotining durdona namunasi sifatida abadiyatga daxldor asardir. Uni o’rganish, tarjima qilish va targ’ib etish nafaqat ilmiy, balki ma’naviy-ma’rifiy jihatdan ham beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub “Boburnoma” asari nafaqat o’z davrining tarixiy hodisalarini yorituvchi muhim manba, balki yuksak badiiy saviyaga ega bo’lgan adabiy yodgorlik sifatida ham e’tirof etiladi. Asarda Boburning hayoti, siyosiy faoliyati, yurishlari, shaxsiy kechinmalari, atrof-muhit va jamiyatga oid kuzatuvlari tafsilotli va realistik tarzda tasvirlangan. Bu jihatlar “Boburnoma”ni tarixshunoslik, adabiyotshunoslik va antropologiya

kabi fanlar uchun bebaho manbaga aylantirgan. Shu bilan birga, asarning jahon ilmiy hamjamiyati tomonidan katta qiziqish bilan o'rganilishi, turli tillarga tarjima qilinishi va xalqaro ilmiy tadqiqotlarda keng qo'llanilishi uning universal ilmiy qadriyatga aylanganidan dalolat beradi. "Boburnoma" bugungi kunda ham Sharq va G'arb olimlarini birdek qiziqtirayotgan noyob tarixiy-adabiy manba bo'lib qolmoqda. Shunday qilib, "Boburnoma" o'zbek xalqining tarixiy-madaniy merosi, jahon madaniyati xazinasining ajralmas qismi va global ilm-fan rivojiga xizmat qiluvchi ilmiy-adabiy durdona sifatida o'z ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bartold, V.V. (1963). Sochineniya. Tom IV. Raboty po istorii Sredney Azii. Moskva: Nauka nashriyoti.
2. Beveridge, A. (1914). The Baburnama: Memoirs of Babur, Prince and Emperor. London: Luzac & Co.
3. Beveridge, H. (1921). "Babur and His Memoirs". Journal of the Royal Asiatic Society, Vol. 53(3), pp. 325–340.
4. Bobur, Zahiriddin Muhammad. (2002). Boburnoma. (N. Mahkamova tahriri). Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
5. : Babur and the Culture of Empire in Central Asia, Afghanistan and India (1483–1530). Leiden: Brill Academic Publishers.
6. Холматова, Д. А., & Рахматова, О. К. (2021). Теоретические основы разработки учебных пособий. *Вопросы науки и образования*, (29 (154)), 30-37.
7. Sarkar, J. (1946). Babur: The Founder of the Mughal Empire in India. Calcutta: M.C. Sarkar & Sons.
8. Subtelny, M.E. (2007). Timurid Iran and Central Asia: Studies in Honor of Vladimir Minorsky. London: I.B. Tauris.